

Iedere Lichterveldenaar van de vooroorlogse generatie heeft het drama meegeleefd van de dertien “weerstanders” die in Wolfenbüttel werden onthoofd.

Hun foto werd naderhand in de klaslokalen en in openbare plaatsen opgehangen.

De tijd heelt ook de diepste wonden en vijftig jaar later is het moment gekomen om enkele getuigenissen te boek te stellen, in alle sereniteit en zonder een oordeel te willen vellen, en bovenal met een diepe eerbied voor het leed dat de betrokken families destijds trof.

Frans Vanzieleghem en Patrick Cornillie gingen praten met enkele mensen die alles van heel nabij meemaakten.

Heemkundige kring Karel Van de Poele

Vijftig jaar na Wolfenbüttel

Patrick Cornillie en Frans Vanzieleghem

Het is precies een halve eeuw geleden dat de Lichterveldse burgemeester Eugeen Callewaert, schepen dokter Debaeke, Omer Vermandele, Gabriël Dewaele, Georges Baert, Gerard Tanghe, Albert Craeynest, Gaston Maertens, Theofiel Colpaert, André Denolf, Jules Hoorne, Odiel Moyaert en Hilaire Demeyer in Wolfenbüttel in Noord-Duitsland op 15 juni 1944 werden onthoofd. Op woensdag 15 juni 1994 werd ter hunner nagedachtenis een mis opgedragen in de Sint-Jacobuskerk, waarna het "Te Velde" werd gespeeld aan het oorlogsmonument. In een stille optocht stapte de groep dan naar het kerkhof waar de dertien begraven liggen. Een korte hulde bij de graven besloot de herdenking. De familieleden van de slachtoffers werden daarna in het gemeentehuis ontvangen.

Vijftig jaar geleden op 15 juni 1944 werden in het Duitse Wolfenbüttel 13 Lichterveldenaars onthoofd, onder wie burgemeester Eugeen Callewaert. Hun vermeend verzet tegen de bezetters bekochten zij met de ergste straf. Tegen het einde van de Duitse bezetting groeide in Lichtervelde vanaf december 1941 een verzetsgroep met de bedoeling bij een bevrijding de belangrijkste plaatsen in handen te nemen. Wapens werden een belangrijk bezit om ze bij die bevrijding te gebruiken.

Een van de eerste vergaderingen van het verzet vond plaats in december 1941 in het zaaltje achter de herberg De Posterij op de markt, nu drukkerij Verma. Onder het mom van het Rode Kruis werden enkele Lichterveldenaars uitgenodigd door reserve-officier Vanderhaeghen van Roeselare. Hij had de opdracht een contingent van zeshonderd weerstanders te vormen in de regio Roeselare, om een landing van Engelsen en Amerikanen aan de Belgische kust op gelijk welke manier te ondersteunen. Hij vroeg de geïnteresseerden prentjes te verkopen van de koninklijke prinsen Boudewijn en Albert om de krijgsgevangenen te helpen. Een blijkbaar onschuldige opdracht, waarbij in Lichtervelde enkele vaste verzetskernen ontstonden. In het centrum, rond de leider Omer Vermandele, hadden ze hun stamcafé in de Karpel in de Statiestraat bij Achiël Watteny. Een tweede groep verzamelde zich rond het post- en stationspersoneel en kwam regelmatig bijeen in het goederenmagazijn op het stationsplein.

1 Wapens

Aan de rand van het dorp, onder meer rond de Turfhouwe, de Lege Bergen vormde zich een derde groep. De een sprak de ander aan en ronselde medewerkers. Zo schiep men toch een gevaarlijke situatie en niet iedereen was het daarmee eens. Wapens waren voor verzetsbewegingen een belangrijk middel om hun doelstellingen te verwezenlijken. De verzetslieden geraakten eerder gemakkelijk aan wapens. Een van de leden verzamelde er gedurende de demobilisatie. Ook van buiten Lichtervelde was er interesse voor.

Een zekere legeraalmoezenier Kaumont, zoon van een Waalse vader en een Duitse moeder, toonde zich naast het kopen van eieren, spek en aardappelen ook geïnteresseerd in dergelijke wapentransacties. Kaumont kwam geregeld naar de cafés Den Gouden Osse, De Griete en 't Heerenveld tussen Torhout en Lichtervelde.

De betrokken Lichterveldenaar wist niet dat Kaumonts aanbod om aalmoezenier te worden bij het Waals legioen was afgewezen door kardinaal Van Roey. Hij werd zelfs uit zijn

ambt ontzet nadat hij teveel Duitse propaganda had verspreid. Twee mannen werden in een hinderlaag gelokt en op heterdaad betrappt tijdens de verkoop van wapens aan Kaumont de zaterdag van de Margrietefeesten in juli 1942.

Het nieuws liep als een vuurtje door de gemeente. Op 18 en 19 september 1942 reed de wagen van de Duitse politie twee dagen in Lichtervelde rond en arresteerde veertig mensen. Anderen doken onder, sommigen ontsnapten, maar dertien van hen zouden nooit meer terugkeren, een abnormaal zware straf. Maar het was oorlog...

Het verzet schoot Kaumont neer op 16 december 1942. Het was in Lichtervelde negen maanden in de weer geweest en had buiten het beluisteren van de Engelse post, vergaderen en het verzamelen van enkele wapens geen noemenswaardige feiten op zijn actief. Het was er het verzet vooral om te doen in geval van bevrijding het spoorwegennet en het gemeentehuis in eigen handen te nemen.

2 Getuigenis 1: "De zevende kogel ging door mijn hoofd"

Jerome Duynslaeger werd samen met de dertien onthoofde Lichterveldenaars opgepakt. Ze zaten in het concentratiekamp van Esterwegen en hij zag hen naar Wolfenbüttel vertrekken. *"De dertien hadden niets meer misdaan dan gelijk wie. De Duitsers hadden wapens gevonden en ze waren streng, het was oorlog"*, vertelt Jerome Duynslaeger. Hij overleefde maar net de oorlog, de gevangenis, het kampleven en de bevrijding. Hij had meer "geluk" maar werd "per vergissing" zwaar invalide voor de rest van zijn leven.

Jerome Duynslaeger was lid van het verzet uit idealisme. Vanaf 1937 had hij constant met het leger te maken en het verzet werd voor hem na de capitulatie een verlengstuk van de hele oorlogssituatie. In 1942 werd burgemeester Eugeen Callewaert in Lichtervelde afgezet en vervangen door de oorlogsburgemeester Maurice Goddeeris die beter met de bezetter wilde samenwerken. Ondertussen groeide het verzet.

"Er werden revolvers en geweren verhandeld. Waren we onvoorzichtig? We waren jong, kenden geen gevaar en de vaderlandsliefde zat er bij mij diep in. Soms werd er al iets te veel verteld en in juli 1942 gebeurde de eerste aanhouding. Vanaf toen ging het in versneld tempo."

Op 19 september 1942 was het de beurt aan Jerome Duynslaeger. Twee gestapo's en een Lichterveldenaar kwamen hem oppakken.

De Lichterveldenaars, een veertigtal, verbleven eerst in Roeselare op het Polenplein. Enkelen ontsnapten: *"Hadden we gewild, dan konden we gemakkelijk ontsnappen, sommigen vreesden de aanhoudingen van hun ouders of familie"*.

2.1 Geschopt

"Van Roeselare ging het naar Gent en daar werd ik verscheidene keren ondervraagd. Ik werd geschopt en geslagen, maar bleef alle betrokkenheid ontkennen. Hoe ik het uithield, weet ik niet maar het heeft mijn leven gered."

Via het Pandreitje in Brugge arriveerde Jerome met de andere dorpsgenoten in het concentratiekamp van Esterwegen. Op het einde van hun verblijf in Esterwegen werden de dertien van Lichtervelde ter dood veroordeeld. *"Zij hadden hun wapenbezit bekend, maar*

de bewakers zeiden dat de doodstraf nog maar zelden plaats vond. De dertien werden samen met vijf Torhoutenaars in Wolfenbüttel onthoofd."

"Er verbleven daar alle soorten gevangenen: Walen, Fransen, Italianen. Die hadden zelfs verscheidene sabotages op hun actief, hadden veel meer misdaan dan onze Lichterveldenaars en werden niet ter dood veroordeeld.

Er werd druk uitgeoefend vanuit Lichtervelde met informatie die niet in hun voordeel pleitte. De oorlogsburgemeester zou in Gent gezegd hebben dat zij in het dorp niet meer gewenst waren."

2.2 Polen

Voor Jerome Duynslager was de ellende nog niet voorbij. Hij verbleef nog in verscheidene kampen van Opper-Silezië en in de streek van Krakow in Polen.

"Hoe dan ook, ik ging er steeds van uit dat ik ooit thuis zou geraken en bleef min of meer optimistisch. Er was hoop, de Russen waren in aantocht. Begin januari 1945 moesten we te voet naar Buchenwald. Met zware ontstekingen in mijn buik zat ik door mijn krachten en verstopte me al de eerste nacht op de hooizolder."

"'s Morgens vertrok de colonne nadat een paar kogels in het plafond waren gejaagd. De dreiging de schuur in brand te steken ging net niet door. Meegaan met de colonne betekende voor mij de dood, ze lieten geen zieken of gewonden levend achter."

De Russen bevrijdden hen op 23 januari 1945. Door een misverstand werd hij per vergissing bijna door een Russisch soldaat geëxecuteerd: *"We moesten van de Russen betere kledij zoeken in plaats van onze kamplunje. Ik stelde het even uit wegens de felle koude en besloot te wachten tot na de middag. Ik wandelde het erf af en een soldaat stuurde me terug. Ik keerde terug, hoorde een schot en voelde een helse pijn in de heup. Ik viel neer en de Rus bleef schieten, drie kogels in mijn schouder, één door mijn keel en één door mijn hand. Ik zag hem naar mijn hoofd mikken, een pijnscheut in mijn oog en dan niks meer."*

2.3 Ambtenaar

Jerome vocht enkele weken voor zijn leven, verbleef in het ziekenhuis in Gleiwitz, ging vandaar naar Katowice en kwam op 25 oktober 1945 in Praag aan. Na verzorging in een Brussels en een Brugs ziekenhuis zag Jerome op 28 februari 1946 zijn dorp terug. Zijn beroep als elektricien kon hij niet meer uitoefenen. Hij was jarenlang ambtenaar van de burgerlijke stand in het Lichterveldse gemeentehuis.

"Het is allemaal een beetje versleten, maar niet vergeten. Als je de toestand in de wereld bekijkt, dan verbetert het er niet op. Haatdragend tegenover de Duitsers ben ik niet, de Duitsers wisten hoe de situatie in elkaar zat in Lichtervelde. Zij die ons verklikten, eigen volk, zijn er verantwoordelijk voor dat dertien nog jonge dorpsgenoten werden gedood, dat zit me nog dwars."

3 Getuigenis 2: "Ooit was ons huis vol muziek."

Betty Tanghe uit de Klyseweg verloor in de Tweede Wereldoorlog haar beide broers. Aimé vond de dood bij een luchtbombardement bij het begin van de oorlog. Gerard, 24 jaar, was één van de dertien Lichtervelde onthoofden in Wolfenbüttel, het jongste slachtoffer. *"Vroeger kon ik dergelijke drama's relatief goed verwerken. Maar hoe ouder ik word, hoe harder de pijn. Ik draag echter geen haatgevoelens. Meteen na de oorlog zag ik hoe ook de Duitsers veel leed moesten doorstaan. Met enkelen van hen werd ik zeer goed bevriend. Toch vind ik het goed dat de jeugd gaat inzien tot wat bepaalde mensen in staat zijn"*, zegt de nu 78-jarige Betty Tanghe, bij wie honderden Lichterveldenaars op de schoolbanken zaten.

"Voor de oorlog was ons huis vol muziek. Mijn broers speelden piano en maakten muziek. Mijn vader floot elke morgen vrolijk de dag in en zong tot 's avonds laat. Na de dood van mijn broer Aimé was het gedaan, ik heb hem nooit meer zo gehoord", zegt de gewezen onderwijzeres ontroerd.

De familie woonde in de Neerstraat naast cinema De Keyzer. Vader gaf les in het vijfde jaar op de gemeenteschool, Gerard was onderwijzer in Sint-Andries. Van het oorlogsleed kreeg het gezin meer dan zijn deel.

"Thuis wist niemand dat mijn broer Gerard in het verzet was. De Duitse politie kwam hem die bewuste vrijdag opzoeken, maar hij was in Sint-Andries. Wij hebben hem verwittigd en gezegd dat hij moest vluchten naar een bekend adres in Frankrijk. Langs de vluchtroute vertelde iemand hem dat vader in zijn plaats was opgepakt. Meteen toen hij het hoorde, maakte hij rechtsomkeer naar Lichtervelde. Toen hij opnieuw thuiskwam, bleken het gelukkig verkeerde geruchten, maar die terugkeer zou uiteindelijk ook zijn dood betekenen."

3.1 Tipperary

"Bij zijn aanhouding zat Gerard aan de piano en speelde - ik vergeet het nooit meer - 'It's a long way to Tipperary'. Het zou voor hem integendeel een lange weg naar Wolfenbüttel en de dood worden."

"Eenmaal in de gevangenis op het huidige Polenplein in Roeselare had hij, bij de vaak stomdronken Duitse bewakers, gemakkelijk kunnen ontsnappen. Maar bij iedereen zat de vrees er in dat daarna hun familieleden in hun plaats zouden opgepakt worden. Trouwens, niemand dacht dat die zaak uiteindelijk zo dramatisch zou aflopen. Gerard heeft zelfs nog een liedje gemaakt over de aanhoudingen, waarin hij, hoe cynisch het ook klinkt, op ludieke wijze en op rijm de arresten weergeeft, gedateerd op 25 september 1942. Die teksten heb ik nog altijd in mijn bezit."

"Mijn ouders waren bij zijn aanhouding compleet uit hun lood geslagen. Zij wisten van heel de zaak niets af. Wij hadden trouwens geen wapens thuis; de Duitsers hebben gezocht en niets gevonden. Ik deed Gerard nog het voorstel in Roeselare zijn plaats in te nemen, maar hij weigerde."

'De Engelsen gaan komen', zei hij, 'maar ze stellen het alsmaar uit'."

Volgens Betty was haar broer, als product van een katholiek college, Vlaamsgezind. Het AVV-VVK werd er toen eind de jaren '30 ingedreund. Hij sloot zich echter aan bij de witte brigade om zijn broer, die de dood vond bij de bombardementen, te wreken.

"Aimé was met de 17-jarigen naar Frankrijk gevlucht, net vooraleer de Duitsers hier kwamen. Ze werden ergens opgehouden en keerden terug.

Aimé zei zelf nog: 'als ik moet doodgaan, dan nog liever thuis dan anoniem langs de weg, bij al dat geharrewar en gemitailleer'. Hij sliep nog één nacht in zijn eigen bed, liet bij het bombardement moeder en tante voorgaan op de trap, kreeg op die manier de volle lading en was op slag dood. Een deel van het huis viel langs achter op de serre. Er geraakten nog verscheidene mensen gewond in Lichtervelde en in het klooster vonden ook twee zusters de dood. Zij werden dezelfde dag als mijn broer begraven."

3.2 Pastoor Unverhau

Betty Tanghe, die thuis de oudste was en naast twee broers ook nog twee zussen had, ging onmiddellijk na de oorlog in dienst bij de Intelligence Service van het Engelse leger; - in naam van haar twee dode broers -. Zij werkte bij de censuur, samen met Robert Baert, de vroegere gemeentesecretaris.

"Ik ben in Peterborough in Engeland geboren -mijn ouders waren in de Eerste Wereldoorlog over het kanaal gevlucht- en dus kon ik zeer goed Engels. Bovendien begreep ik ook behoorlijk wat Duits, zodat ik overal terecht kon. Eerst werkten we in Brugge, later in Bonn, waar er brieven en documenten moesten worden nagezien. Mijn vader drong er fel op aan dat ik naar Wolfenbüttel zou gaan. Hij dacht dat wij maar een jeep moesten nemen en naar ginder rijden. Maar zo eenvoudig ging dat toen niet. Wij zijn weggelopen zonder toestemming en met de trein via Holland naar Duitsland gereisd."

"We wisten toen al dat mijn broer en zijn kameraden dood waren, maar naar de omstandigheden hoe het allemaal was verlopen, hadden wij het raden. We kwamen op het einde van november 1945 in Wolfenbüttel aan, na een moeilijke reis."

Ter plaatse maakte Betty kennis met de priester Unverhau die de Lichterveldenaars in al hun lijden bijstond. In haar dorp wist men van de dood van de dertien, maar nog niet hoe zij waren terechtgesteld.

"Pastoor Unverhau bracht ons van alles op de hoogte. Op die manier waren wij de eerste Lichterveldenaars die de ware doodsoorzaak vernamen. Hij bekende dat deze onthoofding voor hem een traumatische ervaring was, 'het grootste vagevuur dat hem had kunnen overkomen. Op die 15de juni '44 viel er om de drie minuten een hoofd', getuigde hij ons. 'De veroordeelden lagen op hun rug onder de guillotine. Zij zagen dus het mes vallen. Verschrikkelijk.' Unverhau maakte op eigen kosten de steentjes met de namen van de Lichterveldenaars voor op hun graf. Lange tijd ben ik met hem in contact gebleven. Hij is na de oorlog trouwens ook als getuige verschenen op de processen in Brugge, in verband met de collaboratie."

Betty Tanghe hield van haar eerste reis naar Wolfenbüttel -ze trok er twee jaar later nog eens naar toe- een dagboek bij. Tijdens de vier dagen van de heen- en terugreis noteerde ze haar persoonlijk commentaar. Uit haar dagboek blijken geen gevoelens van haat jegens de Duitsers: *"Ik ben met het bezettingsleger tamelijk lang in Duitsland geweest. Ik zag er de zwaar getroffen steden en de beproevingen die de Duitse burgerbevolking moest doorstaan. Ik leerde er mensen kennen die vrienden werden voor het leven."*

3.3 Uit het dagboek van Betty Tanghe

Wolfenbüttel, 25 november 1945.

"Om vier uur dertig kwamen we voor de poorten van 't gevang. Ik kreeg het koud. Twee jaar geleden waren hier anderen op dezelfde grond. Schouwden naar dezelfde huizen, met waarschijnlijk o zo'n groot heimwee naar huis. Op ons geklingel komt een Duitse politieagent zijn kop door de deur steken. Als hij 't woord Belgen hoort is het direct 'Ich kann Sie leider nicht hereinlassen'. We vroegen de katholieke Pfarrer te spreken. Hij vertelde ons over onze jongens. Hoe allen geleefd en gestorven zijn. Hoe niet één enkele klaagde. Van den burgemeester die in zijn cel 'n kruisweg op de muren getekend had, van den boerenzoon die zei 'Zou ik, rooms-katholieke, angst hebben voor de dood', van Georges die naar 't schijnt niet wit geworden was. Van mijn eigen levenslustige broer die zo stil geworden was. Dat ze allen zoveel vertelden van hun *heimat*, zelfs van het bestaan van roden en zwarten wist hij. We toonden de gedachtenisjes van diegene die we bij ons hadden. Hij vroeg ze als herinnering 'eine sehr peinliche und doch so liebe Erinnerung'. Hij had het gezamenlijk zantje van twee Lichterveldse soldaten gekregen die daar een paar dagen te voren geweest waren en de graven bezocht hadden. Wat al gevoelens hebben ons bestormd terwijl we daar ons drieën in die naakte gevangenskamer zaten.

Die Duitse priester scheen echt met onze jongens samengeleefd te hebben. Eens werd hem door de Gestapo verboden nog ter dood veroordeelden te bezoeken. Hij weigerde dit bevel te gehoorzamen en ze stonden het dan weer toe. Hij is zelf aangevangen met stenen kruisen te laten maken op eigen kosten. Enkele zijn reeds vervaardigd, 'n plan heeft hij waar en hoe de mannen begraven zijn. Allen zijn afzonderlijk in een kist en op 'n katholiek burgerlijk kerkhof begraven. Later zal het dus mogelijk zijn onze jongens in de moederaarde te laten rusten. Morgen gaan we ze bezoeken en misschien het gevang en de galg. Daarvoor moeten we toestemming bekomen van de Engelsen. We doen ons best en God doet de rest. Morgen gaan we hier ter plaatse mis horen voor hen die hier hun leven lieten."

4 Modest Maertens over de onthoofding van 13 Lichterveldenaars in Wolfenbüttel.

4.1 Onvoorzichtig verzet

Bij Modest Maertens, geboren en getogen Lichterveldenaar, laten bepaalde herinneringen aan de oorlog 1940-45 hem niet meer los: "*Niet tegenstaande ik al sedert 1961 in Assebroek woon, denk ik, met het ouder worden steeds vaker aan mijn geboortedorp terug. Gedurende de Tweede Wereldoorlog was ik een spelend kind om en rond de markt, het centrum van heel wat gebeurtenissen.*" Anekdoten, documenten en de interesse voor wat er in de wereld en in Lichtervelde gebeurde, zetten hem er toe aan deze periode in boekvorm vast te leggen. Vooral het drama dat er in 1942-45 de hele gemeente beroerde: de wrede moord op dertien dorpsgenoten. Zijn boek is in voorontwerp gegoten: 'Eugeen Callewaert, burgemeester en NN-gevangene 463'. Het werk wordt gesitueerd in het plaatselijk en nationaal politiek kader, vanaf 1932 tot 1946.

Modest Maertens werkt al sedert 1961 in Assebroek, maar speelde gedurende de oorlog als 10-jarige op de Markt van Lichtervelde.

"Herinneringen blijven vasthangen en ik wil dit boek publiceren omdat ik, na vele jaren in het onderwijs, vaststel dat de jongere generatie van de hele zaak niet veel af weet. Het Lichterveldse voorbeeld is voor mij een duidelijke basis om van te vertrekken."

"Het offer van Wolfenbüttel is drager van een boodschap die we niet mogen vergeten", zegt de oud-Lichterveldenaar. "Dat schrijft professor Degraeve in zijn studie 'Terminus Wolfenbüttel!'. Ik wil bovendien proberen de waarheid te achterhalen. Een Amerikaanse historicus beweerde dat 'het eerste slachtoffer van de oorlog altijd de waarheid is.'

Modest begon zijn werk via krantenknipsels, verzameld naar aanleiding van de processen in Brugge in 1946, in verband met de collaboratie. Hij denkt niet meer in termen van wit en zwart: "De waarheid ligt ergens in het midden. Lichtervelde was als verzetsoord geen alleenstaand feit. De oprichting van een Lichterveldse verzetsbeweging getuigt van een onvrede met de gang van zaken. Eigenlijk waren ze bezig met het noodlot uit te dagen."

4.2 Cellen

"De Lichterveldse situatie was uniek in die zin dat bij onze dorpsgenoten een massale terechtstelling plaats vond. Elders waren er ook veroordeelden en werd er hardhandig opgetreden. Maar de dertien hebben destijds de publieke opinie méér dan beroerd."

"Hoe komt het dat Lichtervelde uitzonderlijk veel slachtoffers kende? In tegenstelling met de verzetsgroep Het Onafhankelijkheidsfront (O.F.) in Tielt, was de Lichterveldse organisatie niet in cellen ingedeeld. Een cel bestond uit drie man, hoogstens twee namen waren bekend. Zo georganiseerd konden de Duitsers moeilijk iets achterhalen. Lichtervelde bestond uit ruimere secties. Iedereen kende bijna iedereen."

"Waarschijnlijk hebben ze tijdens de bewuste razzia in september 1942 een ledenlijst gevonden. Dat is niet bewezen, maar dat is de enige verklaring voor het feit dat er op een paar dagen meer dan 40 aanhoudingen plaatsvonden." Dertien kregen de doodstraf, een té zwaar verdikt voor verzetslieden die enkel de intentie hadden verzet te plegen en die in voorbereiding daarvan wapens verhandelden? Leden van de weerstand in bezet gebied die een wapen hadden, kregen de doodstraf. Wie lid was en geen wapen had, maakte kans om de doodstraf te ontsnappen. De terechtstelling van de Lichterveldenaars vond plaats een paar weken na de landing in Normandïe.

"De verklaringen van de aangehouden en waren al in 1942 vastgelegd. Hun doodstraf stond al bijna vast. De processen zijn schijnbaar volgens de regels verlopen. De taalbarrière tijdens de ondervragingen in Gent in 1942 en de processen in Duitsland in 1944 speelde in het nadeel van de Lichterveldenaars."

Modest Maertens laat zich toch steeds voorzichtig uit en denkt lang na vooraleer te besluiten: *"Het was een moeilijke politieke periode. België bevond zich in een chaotische situatie. Duitsland met zijn Führer deed de mensen geloven dat er orde zou komen en ook in België geloofden mensen die lokroep. De Lichterveldenaars die zich ertegen verzetten, betaalden met hun leven."*

5 Lucrèse Craeynest over 'Terminus Wolfenbüttel'

5.1 "De onzekerheid was ondraaglijk"

Niet eens vijf jaar was Lucrèse Craeynest, toen haar vader in augustus 1942 door de Duitsers werd aangehouden.

Die dag bleef voor haar altijd in haar geheugen gegrift. *"Hij werd meegenomen door de gestapo. Ik zie die mannen nog zo voor me staan. En het gekke is dat precies die ene Duitser, toen hij de paniek in de ogen van mijn moeder zag, amper zijn tranen kon bedwingen. Ik weet ook dat mijn vader, vooraleer hij afscheid van ons nam, zich nog eens mocht scheren. Dat bewuste 'giletje' heb ik altijd bijgehouden... Het is de laatste tastbare herinnering die ik van 'm bezit. Vijftig jaar geleden, op 15 juni 1945, werd hij in Wolfenbüttel door de Duitsers onthoofd."*

Lucrèse Craeynest woont in de Burgemeester Callewaertlaan, is getrouwd met Victor Vanzieleghem en moeder van acht kinderen. Jarenlang runde zij op de markt samen met haar man een slagerij en een restaurant. Samen met haar vier jaar jongere broer Noël -de huidige politiecommissaris groeide zij op in de Ketelbuiserstraat, in het huis waar nu mevrouw Paul Demeyer woont.

"Mijn grootouders hadden er een bloemisterij, en nadat mijn vader en moeder trouwden, trokken ze bij hen in. Ma hielp mee in de zaak, terwijl vader postbode was. In 1939 echter werd hij gemobiliseerd en moest hij naar Schaffen. Ik heb nog een foto waarop mijn broer in de wieg ligt, met mijn vader ernaast, in uniform. In mei '40 maakte hij ook de Achttien-daagse veldtocht mee."

5.2 Witte brigade

"Van het begin van de oorlog kan ik mij niet zo veel meer herinneren. Enige tijd boden wij onderdak aan vluchtelingen van Gent. Zowat de helft van de Belgen zat toen in West-

Vlaanderen. In die tijd luisterde mijn vader ook opvallend vaak naar de Engelse radio. Als kleuter wist ik niet dat zoiets door de bezetter ten strengste verboden was. Ik moest telkens op de uitkijk staan, zonder te beseffen eigenlijk waarom precies."

Op 6 december 1941 werd in Lichtervelde de Witte Brigade opgericht, een verzetsgroep waarvan ook Albert Craeynest deel uitmaakte. Nadat één en ander uitlekte, werd hij na o.a. Gaston Maertens en dokter Debaeke als een van de allereersten opgepakt. In augustus '42 kreeg zijn vrouw Angèle Goethals plots bezoek...

"Mijn vader zag vanuit de post - die toen nog op de hoek van de Statie - en Stegelstraat was- dat POLtje, de auto van de politie voor zijn deur stond. Hij rende naar huis en kreeg meteen een aanhoudingsbevel onder de neus geduwd. Tijdens de daaropvolgende huiszoeking moesten we allen buiten blijven spelen. Ik wist eigenlijk niet goed wat er allemaal aan de hand was. Pa werd afgehaald omdat hij bij de Witte Brigade en tegen de Duitsers was. Een kind stelt zich daar niet zoveel vragen bij. Pas toen bleek dat mijn vader weg bleef, begon ik de ernst van de situatie te voelen."

"Hoe vaker ik er over nadenk, hoe meer ik besef wat voor een verschrikkelijke tijd dit voor mijn moeder moet zijn geweest. Alleen achterblijven met twee kleine kinderen.... Gelukkig voor haar woonde zij bij haar ouders in en kon zij al die tijd op hun steun rekenen. Maar toch, de onzekerheid over het lot van mijn vader was ondraaglijk. Vanaf toen sliep ik bij haar en vooraleer wij in bed gingen zegden wij elke avond een weesgegroetje, opdat vader zou terugkomen.. En ik herinner mij dat op school onze nieuwjaarswensen speciaal waren geschreven als troost voor moeder."

Eén enkele keer kon Lucrese Craeynest haar vader nog bezoeken, toen hij opgesloten zat in Roeselare. De allerlaatste keer zag zij hem vanuit een venstertje in de gevangenis in Gent. Korte tijd daarna werd hij samen met veel andere dorpsgenoten overgebracht naar het concentratiekamp van Esterwegen in Duitsland. De vrouwen van de aangehouden Lichterveldenaars zochten troost bij elkaar en informeerden of er nieuws was uit Duitsland. Heel sporadisch kwam er een brief. Hun geduld geraakte op. Twee jaar bleven zij wachten... Links en rechts hoorden zij dat er in bepaalde dorpen al mannen terug waren. Mijn moeder was toen net in een ziekenhuis opgenomen en wilde meteen weer naar huis. Zij wilde er bij zijn toen haar man naar huis kwam. Helaas kwam er echter een priester, met de droeve melding dat vader op 15 juni 1944 samen met nog twaalf Lichterveldenaars was onthoofd.

5.3 De laatste brief...

's Morgens of in de vroege namiddag van 15 juni 1944 schreven de dertien veroordeelde Lichterveldenaars, nadat de procureur hen hun nakende terechtstelling was komen melden, allemaal een afscheidsbrief. Deze ultieme geschriften zouden echter nooit de respectievelijke weduwen bereiken. Toen Wolfenbüttel door de Russen werd bevrijd, verdwenen de brieven in het staatsarchief van Potsdam. Pas nadat vijf jaar geleden het IJzeren Gordijn viel, werden ze door toedoen van de Gentse professor De Graeve opnieuw opgespoord. De professor schreef over deze zaak in 1991 een lijvige studie, die hij treffend „Terminus Wolfenbüttel" titelde, en waarin alle voornoemde brieven zijn opgenomen. Uit de afscheidsbrief van Albert Craeynest volgend fragment:

"Mijn zeer beminde vrouw en dierbare kindertjes,

Wanneer deze laatste woorden u zullen bereiken zal ik reeds bij de Heer en Schepper teruggekeerd zijn. Ik had nog zoo gaarne eenige jaren bij U, mijn geliefd vrouwtje en kindertjes doorgebracht, maar God heeft het anders geschikt. Ik moet sterven. Mijn laatste oogenblikken, zooals alle, zijn aan U en mijn lievelingen gewijd. Het is wreed mijn lief vrouwtje zoo jong te moeten sterven ver van U Lucreesje en Noeltje, U allen die ik zoo zeer beminde en liefhad."

Drie jaar lang lagen de dertien begraven op het Katholische Friedhof in Wolfenbüttel. Het proces van opgraving staat op datum van 7 augustus 1947. Na de repatriëring van de lijken was er op 24 augustus van dat jaar in Lichtervelde een heldenhulde.

5.4 "angstaanjagende bijklank"

"Toen op de oorlog de repressie volgde en de 'zaak Lichtervelde' uitvoerig voor de rechtbank kwam, moest moeder meerdere keren gaan getuigen. Vooral die processen hebben haar emotioneel diep geraakt. Zij was er kapot van en lange tijd nadien nog kon zij geen Duitser meer zien. Ook heb ik heel mijn leven het gemis van mijn vader ervaren. En hoe ouder ik word, hoe vaker ik eraan terug denk. Nu het vijftig jaar geleden is dat hij stierf, wil ik graag nog eens met mijn broer naar Wolfenbüttel.

Eerder was Lucrese Craeynest trouwens al twee keer op de plaats waar haar vader op 33-jarige leeftijd werd onthoofd. Ze was er zelfs bij toen op 24 april 1990, in aanwezigheid van de justitieminister van Nedersaksen, het gebouwtje waar de Lichterveldenaars werden gedood officieel als monument werd ingericht. In een gedenkplaat werden al de namen van de slachtoffers gebeiteld en bij haar bezoek kreeg ze 'Eine Dokumentation zur Gedenkstätte in der Justizvollzugsanstalt Wolfenbüttel' mee.

"Het gebouwtje staat binnen de muren van een strafinrichting - want in Wolfenbüttel is er nog altijd een staatsgevangenis - maar je kan het op aanvraag bezoeken. Het stadje zelf is trouwens heel pittoresk. Het ligt in een heuvelachtige mooie streek in de buurt van Braunschweig. Het heeft zowaar bijna iets romantisch. Tenzij voort een Lichterveldenaar dan, voor wie Wolfenbüttel een verschrikkelijk, angstaanjagende bijklank heeft."